

**KİTABXANA RESURLARINDAN İSTİFADƏNİN TƏŞKİLİNDƏ
İNFÖRMASİYA-AXTARIŞ SİSTEMLƏRİNİN ROLU
(M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının
iş təcrübəsi əsasında)**

Ulduz Manafova

Kitabxana resursları və informasiya axtarı sistemləri kafedrasının dissertantı

Kitabxana resurslarından istifadənin təşkilində informasiya-axtarış sistemlərinin rolu

(M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında) Məqalədə kitabxana resurslarından istifadə prosesində informasiya axtarış sistemlərinin rolu, vəzifə və funksiyaları haqqında elmi ümumiləşdirmə aparılır. Xüsusilə, M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının zəngin informasiya resursları və kompleks informasiya axtarış sistemlərinin imkanları haqqında bəhs edilir, kitabxana resurslarından istifadə prosesində informasiya axtarış sistemlərinin rolu və əhəmiyyəti haqqında nəzəri sistemləşdirmə əks etdirilir.

The role of information search systems in the organization of library resources use

(Based on the experience of Azerbaijan National Library named after M. Akhundov)

Summary: The article deals with the scientific summarization of the role, functions and functions of information search systems in the use of library resources. In particular, the rich information resources of the National Library of Azerbaijan named after M. Akhundov and the possibilities of complex information search systems are discussed, theoretical systematization of the role and importance of information search systems in the use of library resources is reflected.

Роль информационно-поисковых систем в организации использования библиотечных ресурсов

(По опыту Национальной библиотеки Азербайджана имени М. Ахундова)

Резюме: Статья посвящена научному обобщению роли, функций и функций информационно-поисковых систем в использовании библиотечных ресурсов. В частности, обсуждаются богатые информационные ресурсы Национальной библиотеки Азербайджана имени М. Ахундова и возможности сложных информационно-поисковых систем, отражена теоретическая систематизация роли и значения информационно-поисковых систем в использовании библиотечных ресурсов.

Açar sözlər: kitabxana, resurs, sənəd, informasiya, Milli Kitabxana, bibliografiya, kataloq, kartoteka, informasiya axtarış sistemi

Ключевые слова: библиотека, ресурс, документ, информация, Национальная библиотека, библиография, каталог, картография, информационно-поисковая система

Key words: library, resource, document, information, National Library, bibliography, catalog, cartographic, information search system

XX əsrin axırlarında dünyada baş verən global proseslər, o cümlədən, SSRİ-nin dağılması, beynəlxalq aləmdə ümumi siyasi mühitin ciddi şəkildə dəyişməsinə və yeni giosiyasi vəziyyətin yaranmasına səbəb oldu. Bu proseslərin həyata keçirilməsində keçmiş SSRİ-nin tərkibində olan müttəfiq respublikalar öz müstəqilliklərini əldə etdilər. O cümlədən, Azərbaycan Respublikası ikinci dəfə öz müstəqilliyini 1991-ci ildə qazanaraq, dünya dövlətləri tərəfindən tanınmağa və diplomatik münasibətlər yaratmağa, dünya birliyinə sistemli surətdə inteqrasiyasına geniş yol açdı. Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi və dövlətçilik mənafeələrinin qorunmasında ölkənin zəngin iqtisadi potensialı və əlverişli giosiyasi mövqeyi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dünya ölkələri ilə ikitərəfli siyasi münasibətlərin qurulması iqtisadi, elmi-mədəni əlaqələrin inkişafına əlverişli şərait yaratdı. Qarşılıqlı faydalı elmi əməkdaşlıq, siyasi münasibətlərin dərinləşməsi respublikamızda ümumi inkişafa, xalqın rifah halının yaxşılaşmasına, siyasi mühitin stabilləşməsinə, dövlət quruculuğunun möhkəmləndirilməsinə öz təsirini göstərir.

Hazırda cəmiyyətdə baş verən global proseslər ictimai həyatın bütün sferalarına əhəmiyyətli dərəcədə öz təsirini göstərir. Əlbəttə bu proseslərin həyata keçirilməsi və onu fərqləndirən əsas cəhətlərdən biri və ən başlıcası cəmiyyətin yaşaması və inkişaf etməsi üçün ilk növbədə informasiyanın fundamental faktora çevirməklə və insanların şüuruna təsir göstərməsidir.

Vaxtilə cəmiyyətini inkişafını mütəxəsislər əsasən, maddi istehsalın varlığı ilə əlaqələndiriblərsə, hazırkı informasiya cəmiyyəti dövründə müxtəlif növ informasiyalar əldə etmədən mümkün olmadığını iddia edirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, hazırkı dövrdə informasiya ictimai tələbat kimi yeni tələblər irəli sürür və elə buna görə də informasiya müəssisələri kimi kitabxanaların qarşısında çox mühüm vəzifələr qoyur. Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində son illərdə kitabxanalarda olduqca mütərəqqi iş prosesləri, yeni informasiya texnologiyaları həyata keçirilir.

Dünyada baş verən kommunikasiya texnologiyalarının artması, informasiyanın oxuculara operativ olaraq çatdırılması, məsafədən asılı olmayaaraq xidmət göstərilməsi, elektron kataloqun yaradılması və bütövlükdə informasiya bazalarının formalaşması, informasiya təminatının mötəbərliyinə imkan verir və tələbatçıların informasiya tələbatına şərait yaradır.

Ənənəvi kataloq kartoteka sistemlərindən fərqli olaraq, elektron kataloq vasitəsilə dünya kitabxanalarında olan sənəd – informasiya fondları haqqında məlumat əldə etmək imkanı yaranır, onların operativ axtarışı təmin edilir.

Müasir kitabxana-informasiya sistemlərindən istifadə etməklə tələbatçıların zaman və məkan problemi olmadan lazımı informasiyanı əldə etmək məqsədilə, müasir tipli informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə bilavasitə yaşayış və iş yerlərindən dünyanın ən zəngin informasiya fondlarına daxil olaraq özünə lazım olan informasiyaları operativ şəkildə əldə edirlər.

Respublikamızda zəngin informasiya fonduna malik olan M.F. Axundov adına Milli Kitabxana son illərdə məlumat-axtarış sistemlərinin təşkili və isti-

fadəsi üzrə olduqca mütərəqqi tədbirlər həyata keçirir. Görülən bu mütərəqqi işlərin nəticəsi olaraq artıq demək olar ki, Milli Kitabxanada informasiya kommunikasiya sistemləri işlək vəziyyətə gətirilmiş, kitabxana veb saytı elektron kataloqu və elektron kitabxanası bir sıra problemlərin həlli istiqamətində xeyli işlər görmüşdür. Bu gün bir məsələni xüsusi qeyd etmək olar ki, artıq, məsafədən virtual kitab sifariş sistemi tətbiq edilir.

Respublikamızın Milli Kitabxanasının ən başlıca müvəffəqiyyətlərindən biri də “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 7-ci maddəsinə müvafiq olaraq, M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanasına Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetininin 15 aprel 2004-cü il qərarı ilə “Milli kitabxana” statusu verilmişdir.¹

Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanaya verilən bu mötəbər status kitabxananın qarşısında duran vəzifələrin əhatəliliyini xeyli genişləndirmiş, elmi-tədqiqat və informasiya təminatı sahəsindəki əməli fəaliyyətini xeyli genişləndirmişdir.

Son illərdə kitabxana işi sahəsində baş verən yeniliklər, xüsusilə, informasiya texnologiyalarının tətbiqinin elektron kitabxana və elektron kataloqların yaradılması Milli Kitabxanada həmişə yaradıcı şəkildə aparılmış, kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması istiqamətində ilk addım atan kitabxanalardan biri olmuşdur.

Bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, müstəqillik illərinin bir sıra beynəlxalq təsnifatların Azərbaycana gəlməsi və respublikamızda fəaliyyətə başlaması kitabxana-informasiya müəssisələrinin işinə xüsusi təkan verdi. Bu təsnifatların başlıca məqsədi grant vermək yolu ilə inkişaf etməkdə olan ölkələrə yardım göstərməkdən ibarət idi. Həmin təsnifatlar kitabxana işinə müsabiqə yolu ilə grant ayırmaqla onların fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə ilə ayrıldı. Bu dövrdə, yəni müstəqilliyin ilk illərində Açıq Cəmiyyət İnstitutu (SOROS fondu) grantlar ayırmaqda xüsusi fəallıq göstərirdi. Respublikamızda fəaliyyət göstərən respublika əhəmiyyətli dövlət və sahəvi kitabxanaların, kütəlvə və uşaq kitabxanaları, hətta bir sıra kənd və qəsəbə kitabxanaları grantlar almış, vəsait əldə etməklə öz kitabxanalarının fəaliyyətini təkmilləşdirmişdir. Milli Kitabxananın kollektiv grantlar əldə etməklə, öz işlərində xeyli yenilik və dəyişiklik etmişlər.

Milli Kitabxana avtomatlaşdırma işinə də xüsusi əhəmiyyət verməklə, bir çox kitabxana-informasiya proseslərinin yeni kommunikasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi işində xüsusi fəaliyyət göstərirlər.

Milli Kitabxana son illərdə texnologiyalarının tətbiqi ilə bağlı çox mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir. Bütün bunlar digər məsələlərlə, yanaşı Milli Kitabxananın kitab fondunun formalaşmasına çox ciddi təsir göstərmişdir.

Son illərdə respublikamızda kitabxanaların fəaliyyətini ümumiləşdirmək, uçot hesabat işlərinin təhlili kitabxanaların potensial imkanlarını təhlil etməyə imkan verir. İstərsə statistik idarələrinin, istərsə də kitabxanalara rəhbərlik edən

Nazirlik və baş idarələrin həyata keçirdiyi statistik hesablamlar, informasiya orqanları kimiki kitabxanaların kəmiyyət göstəriciləri haqqında fikir söyləməyə imkan verir.

Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi son dövrlərdə bir sıra sanballı statistik məcmuələr hazırlayıb çap etdirmişdir ki, burada xalq təsərrüfatının bütün sahələri o cümlədən, kitabxanaların fəaliyyəti ilə bağlı çox mükəmməl statistik məlumatlar geniş şəkildə şərh edilmişdir. Yeri gəlmişkən, bir məsələni qabarıq şəkildə göstərmək lazımdır ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bütün kitabxana şəbəkələri və sistemləri haqqında mükəmməl məlumatların olmaması, müəyyən obyektiv və subyektiv maneələrin və problemlərin həllində ciddi çətinliklər yaradır. Məsələn, eyni tipli kitabxanaların bir-birindən fərqli istər fond, kədr təminatı, avadanlıqlar və əşyalarla təminatı əsaslı şəkildə fərqlənir. Halbuki ərazi, oxucu, kitabxana fondu, regionun fərqli və üstün cəhətləri mütləq nəzərə alınmalıdır. Çox təəsüflər olsun ki, bəzən ərazisioxucuların sayı, kitabxana fondu çox kiçik olan kitabxanaların bu keyfiyyətləri nəzərə alınmadan vəsait qoyuluşu və digər təminatlar üstünlüklər təşkil edir. Ona görə də bütün kitabxanaların, o cümlədən, onların fondu, oxucuları, ərazisi, əhatə dairəsi və digər əlamətlər öyrənilməklə, xüsusi müşahidələr nəzərə alınmaqla respublikanın bütün regionlarında kitabxanaların hərtərəfli posportlaşdırılması, statistik ümumiləşmələr aparılmalıdır. Əlbəttə, statistik ümumiləşdirmənin aparılması daim diqqət mərkəzində olmuş bir sıra tədqiqatlar aparılmış və onların nəticələri nəşr olunmuşdur. Son dövrlərdə Respublika Statistika İdarəsi ardıcılı olaraq belə tədqiqatlar aparmış və kitabxanaların inkişaf istiqamətlərini statistik bülleten kimi çap etdirmişdir. Respublika Statistika Komitəsinin 2009-cu ildə çap etdirdiyi “Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında” statistik müayinənin nəticələri barədə statistik bülleten diqqəti daha çox cəlb edir. “Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında” statistik müayinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli 3072 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın 2.1.8-ci bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsinin tərəfindən 2009-cu ilin sentyabr ayının 1-dən 10-dək keçirilmişdir.

Statistik müayinənin keçirilməsində əsas məqsəd əhaliyə göstərilən kitabxana-informasiya xidmətinin səviyyəsinin yüksəldilməsi, kitabxana-informasiya sahəsində yeni texnologiyaların tətbiqi və istifadəsi nəticəsində onun dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması, elektron informasiya fondlarının formalaşdırılması və virtual kitabxanaların inkişaf etdirilməsi, kitabxanaların kədr təminatının yaxşılaşdırılması, habelə, fasiləsiz təhsilin təmin edilməsi üçün şərait yaradılması istiqamətlərində aparılan işlərin vəziyyətini öyrənməkdən ibarət olmuşdur. Bülletendəki məlumatlar 2009-cu ilin sentyabr ayının 1-nə olan vəziyyəti, istifadəçilərə verilən kitab və digər informasiya mənbələrinin, habelə, istifadəçilərin sayı, 2009-cu ilin birinci yarısına olan vəziyyəti əks etdirir. Bütün kitabxana şəbəkələri və sistemlərində olan kitabxanalar müayinə

¹Azərbaycan Respublikasının Qanunvericiliyi toplusu, 2004. - № 4 maddə 298-299.-s.(143)

ilə əhatə olunmuş kütləvi, uşaq, gənclər, elmi, elmi-texniki və digər ixtisaslaşdırılmış, həmçinin müəssisələrin nəzdində olan 8507 kitabxananın təxminən üçdə biri, yəni 2322-ci və ya 27,3% i şəhər yerlərində 6125-i və ya 72,2% i kənd yerlərindədir.²

Əlbəttə, bu cür statistik ümumiləşmə demək olar ki, qaneedicidir. Belə ki, Azərbaycanla yaşayan təxminən 10 milyon əhalinin 4 milyonundan çoxu Bakı və digər respublika tabeliyindəki sahələrdə, qalan 6 milyonundan çoxu isə kənd yerlərində yaşayır. Şəhər kitabxanalarında informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təminatında kənd yerlərindəki kitabxanaların kommunikasiya vasitələrindən daha zəngindir. Əlbəttə, belə olan tərzdə şəhər yerlərində yeni texnologiyaların geniş tətbiq olunması, kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması yeni kitabxana proqramlarının tətbiqi daha çox məqsədə uyğundur. Bu baxımdan Axundov adına Milli Kitabxanada kitabxana işini müasir tələblərini ödəmək imkanı daha çoxdur. Milli Kitabxanada hələ 1975-ci ildən başlayaraq, kitabxana işinin informasiyalaşdırılması ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilməyə başlamışdır. Bu məqsədlə, Milli Kitabxanada mədəniyyət və incəsənət üzrə elmi informasiya şöbəsi yaradılmışdır. Bu şöbə kitabxanaya daxil olan sahə üzrə kitab, məcmuə, qəzet və jurnal məqalələri əsasında 1976-cı ildən etibarən, informasiya göstəricisi nəşr etməyə başlamışdır. Milli Kitabxanada son illərdə elektron məlumat bazasını yaradılması istiqamətində xeyli işlər görülmüş, bu məqsədlə "Analitik elektron məlumat bazasının təşkili" şöbəsi yaradılmış və az bir müddət ərzində xüsusi proqrama uyğun olaraq konkret tədbirlər həyata keçirilir. Hazırda şöbədə 80-dan çox dövrü mətbuatda verilən məqalələr sahələr üzrə qruplaşdırılır, çeşidlənir və kitabxananın elektron kataloqunda yerləşdirilir. Əlbəttə, bu xidmət növündən kitabxananın sayından istifadə etməklə dünyada yaşayan bütün insanlar istifadə edə bilərlər. Hazırkı bu sistem, bu xidmət növü dövrü mətbuat səhifələrində çap olunan bütün məlumatların toplanaraq istifadəçilərə çatdırılır. Kitabxanada yaradılan "Analitik elektron məlumat bazasının təşkili" şöbəsi avtomatlaşdırılmış proqrama uyğun olaraq aparılır və 80 adda dövrü mətbuatın materialları həmin sistmə daxil edilir.³

Dövrü mətbuatda dərc olunan məqalələr bütün sahələr üzrə qruplaşdırılaraq analitik təsvir edilir və iki dildə, rus və azərbaycan dillərində elektron kataloqa daxil edilir. Hazırlanmış həmin materiallar elektron kataloqda bibliografik yazıların VIRTUA proqramında, MARC-21 formatında yazılaraq dünya informasiya sistemində, bütün tələbatçılara ötürülür.

Bu sistem digər sistemlərdən əsaslı şəkildə fərqlənir və VTLS proqramı vasitəsilə bütün mobililər Milli Kitabxana tərəfindən əldə edilmiş, sistemdə

²Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi "Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında" statistik müayinəsinin nəticələri barədə statistik bülleten. Bakı-2009, 87 s.

³Azərbaycan Milli Kitabxanası-90. Məqalələr məcmuəsi, Bakı, 2013. s.121. M.F.Axundov adına Milli Kitabxana

komplektləşdirmə, kataloqlaşdırma tələbatçıların uçuotu və qeydiyyatı və məlumat axtarışı üçün xüsusi proqram OPAC fəaliyyət göstərir, həmçinin digər mobililərdən istifadə məqsədilə müəyyən hazırlıq işləri də aparılır. Milli Kitabxanada tətbiq edilən VTLS proqramı ilə oxuculara xidmətlə bağlı informasiya bazasının yaradılması üçün kompleks sistem yaratmağa imkan verirdi.

Respublika Milli Kitabxanasında artıq 2006-cı ildən etibarən yeni informasiya texnologiyaları vasitəsilə tələbatçılara kitabxana-informasiya xidmətinin göstərilməsi müasir dünya təcrübəsinə uyğun yenidən qurulması əsas vəzifələrdən biri kimi yerinə yetirilməyə başlanılır. Artıq Respublika Milli Kitabxanası ölkədə kitabxana proqramlarının tətbiq sahəsində aparıcı müəssisələrdən biri kimi fəaliyyətə başladı. Bu fəaliyyət dəstəyi ilə yanaşıbir sıra beynəlxalq təşkilatların maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilməyə başlandı. "Maşınlaoxunan elektron kataloqun yaradılması" layihəsi əsasən, Avrasiya Fondu, SOROS Fondu və IRTCL – qrant verən təşkilatların maliyyə dəstəyi hesabına həyata keçirilmişdir. Hazırda elektron kataloq vasitəsilə kitabxananın (www.anl.az) sayına girməklə fonda olan çap məhsulatu vasitəsilə istənilən məlumatları əldə etmək mümkündür. Bütün məlumatlar MARC-21 formatında fonda daxil edilir.

Milli Kitabxanada məlumat bazası yaradılarkən komplektləşmə zamanı ədəbiyyat ayrı-ayrı sahələr üzrə fonda daxil edilir. İlk növbədə:

1. Fonda daxil olan yeni ədəbiyyat;
2. Arxiv şöbəsində toplanmış və əks xronoloji ardıcılıqla seçilən ədəbiyyat;
3. Tammətənlil resursların bibliografik yazılarının tərtib edilməsi üçün kitabxananın fondunda olan ədəbiyyat;
4. Ümumi fonda olan və format üzrə düzülmüş rus dilində olan ədəbiyyat⁴
Bundan başqa məlumat bazasına azərbaycan və rus dillərində olan ədəbiyyatın növlərinə görə bibliografik yazılar daxil edilir.⁵

1. Monoqrafiyalar
2. Seriya ilə nəşr olunan monoqrafiyalar
3. Dissertasiyalar və avtoreferatlar
4. Not – musiqi nəşrləri
5. Kartoqrafik nəşrlər
6. Elektron resurslar

Bütün bunlarla yanaşı, məlumat bazasında digər xarici dillərdə olan ədəbiyyat növlərinin bibliografik yazıları elektron kataloqa daxil edilir.

Azərbaycanda respublika səviyyəli kitabxanalar içərisində Axundzadə adına Milli Kitabxana avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemlərinin tətbiq edilməsinə demək olar ki, hələ 2000-ci illərdən başlamışdır. Belə ki, Milli Kitabxanada həmin ildən ilk internet zalı və ilk tədris kursları məhz bu kitabxanada yaradılmış, respublikamızın kitabxana işçiləri üçün komputer təlimi

⁴Əsədova R. Azərbaycan Milli Kitabxanası-90 məqalələr məcmuəsi, Bakı 2003 s.32

⁵Yenə də orada

üzrə treyninqlər həyata keçirilmişdir. Əlbəttə bu kimi tədbirlərin həyata keçirilməsi kitabxana ictimaiyyəti tərəfindən olduqca rəğbətə qarşılıq, respublikanın digər kitabxanalarında xeyli kitabxana işçiləri bu tədbirlərə qatılmışdır. Nəticədə Axundzadə adına Milli Kitabxanada yeni texnologiyaların tətbiqi və proqramların mənimlənməsi ilə bağlı xüsusi kursların (treyninqlərin) keçirilməsi kitabxanaların işində xeyli canlanma yaratmış, faktiki olaraq yeni kitabxana texnologiyasının öyrənilməsi, məzmunu və tətbiq olunmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etdi. Bu mənada, Milli Kitabxanada kitabxana proqramlarının tətbiqi ilə bağlı olduqca əsaslı dəyişikliklər baş verdi. Xüsusilə, bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, milli ədəbiyyat fonda daha çox daxil olmağa başladı. Belə ki, bu dövrdə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin imzası ilə kitabxana işinə dair dövlət əhəmiyyətli bir sıra sərəncamları oldu ki, burada ilk növbədə “Azərbaycan kitabxanalarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” sərəncamının kitabxana fəaliyyətinin müasir tələblər səviyyəsinə qaldırılması üçün əhəmiyyətlidir.

Bundan başqa, hələ 1996-cı ildə Azərbaycan hökuməti “Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin vəziyyəti və onun yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında” qərar qəbul olunmuşdur. 1999-cu ildə “Kitabxana işi haqqında” Qanun qüvvəyə minmişdir. Qanunun qəbul olunması və yuxarıda göstərilən sərəncamlarla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin “Azərbaycandilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 2004-cü il 12 yanvar və “2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” 2004-cü il 27 dekabr tarixli sərəncamlarına əsasən, bu sərəncamlardan 3 il ərzində ümumi sayı 9 milyona yaxın ədəbiyyat nəşr olunmuş və ölkə kitabxanalarına təqdim edilmişdir. Kütləvi halda latın qrafikası ilə kitabların nəşr edilməsi kitabxana fondlarının qaydaya salınması və yerləşdirilməsində xeyli çətinliklər yaratmışdır. Belə olan təzədə müasir Azərbaycan cəmiyyətinin informasiya təminatının həyata keçirilməsində ölkə kitabxanalarının tutduğu mühüm yer mədəniyyətin bu sahəsində informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq, müasir texnologiyaların tətbiqini zəruri edir. Odur ki, “Azərbaycan kitabxanalarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” sərəncamda birinci növbədə Azərbaycan Milli Kitabxanasının modernləşdirilməsi, müasir informasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi və maddi texniki bazasının möhkəmləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər, plenum hazırlanması və həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Əlbəttə, Respublika Milli Kitabxanasında hələ müstəqilliyimizin ilk illərində bir sıra addımlar atılmış, bir sıra konkret tədbirlər həyata keçirilmiş, ilk növbədə texnoloji proseslərin öyrənilməsi məqsədilə xüsusi treyninqlər vasitəsilə kadrlar hazırlanmış, kitabxanada köhnəlmiş, əhəmiyyətini itirmiş, cırılmış və ya lazımsız hala düşmüş ədəbiyyatlar fondan çıxarılmışdır. Son illərdə Milli Kitabxananın fonduna milli ədəbiyyatın daxil olmasının ildən-ilə artması, kitabxananın ümumkitab fondunda milli ədəbiyyatın xüsusi çəkisinin xeyli artımına səbəb olmuşdur. Belə ki, əgər 1994-cü ildə kitabxananın ümumi fondunun 10-

12%-ni təşkil etdiyi halda, artıq 2004-cü ildə milli ədəbiyyat fondun 25%-ni, 2012-ci ildə 38%-ni təşkil edirdi.⁶

Milli kitab fondunun bu cür sürətlə artması kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması 2006-cı ilin may ayında Milli kitabxananın veb saytının və elektron kataloqunun tədqiqatı ilə başlamışdır. 2006-cı ildən Milli kitabxananın saytı vasitəsilə bir sıra beynəlxalq məlumat bazalarında – ABŞ-ın Konqres Kitabxanasının və Rusiyanın Milli Dövlət Kitabxanasının bazasında axtarış aparmaq imkanı əldə edilmişdir.⁷

Bir məsələni xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə Milli Kitabxananın strukturunda əsaslı dəyişikliklər aparılmış, mədəniyyət və turizm idarəsi tərəfindən təsdiq olunmuş yeni struktur və müasir tələblərlə səsleşən şöbələr yaradılmışdır. “Elektron informasiya xidməti avtomatlaşdırma və informasiya texnologiyaları”, “İnfrastrukturun təşkili və proqram təminatı”, “Elektron resursların yaradılması”, “Analitik elektron məlumat bazası yaradılması”, “Elektron kataloqun formalaşdırılmasına dəstək”, “Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə”, “Elektron resurslardan istifadə”, “Lokal şəbəkə vasitəsilə virtual xidmət”, “Kitabxanaların metodiki təminatı” və s. şöbələrin yaradılması Azərbaycan kitabxana ictimaiyyəti tərəfindən yeni konsepsiya kimi dəyərləndirilirdi. Yeni strukturların yaradılması kitabxanaların fəaliyyətində yeni inkişaf istiqamətlərini ortaya qoydu. Axundzadə adına Milli Kitabxana özünün sürətli keçid dövrünü yaşayır ki, burada kitabxana fondunun elektron versiyalarının hazırlanması, sistemin bütün versiyalarının avtomatlaşdırılması işi müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir. Bu məqsədlə, təkcə 2006-2012-ci illərdə elektron sənədlər hazırlanmışdır ki, onların sayı 58842ə çatdırılmışdır.

Yekun olaraq bu qənaətə gəlmək olar ki, Axundzadə adına Milli Kitabxanada kompleks proseslərin avtomatlaşdırılmasına cavab verən bir sıra müəmməl kitabxana-informasiya sistemi mövcuddursa, bunlardan biri də VTLS / VIRTUA proqramıdır. Bu proqram artıq neçə illərdir ki, Respublika Milli Kitabxanasında tətbiq edilir və sistem gücü şəbəkə imkanına malikdir, onun respublikanın kitabxanalarında tətbiqi vacib və olduqca zəruridir. Bu sistem vasitəsilə hazırda oxucuların kitabxananın elektron resurslarına uzaq məsafədən giriş artıq 2006-cı ildən mövcuddur. Azərbaycan Milli Kitabxanasının elektron kataloqundan istifadəçilər kitabxananın saytı vasitəsilə (www.anl.az) “Elektron kataloq” bölməsinə daxil olmaqla istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Milli Kitabxanası-90 məqalələr məcmuəsi. Bakı, 2013.-150s.
2. M.F.Axundzadə Azərbaycan Respublikası Dövlət Kitabxanasının əməkdaşlarının əsərləri (1923-1993). Tərtib edən: F.Məmmədov.- Bakı, 1993.- 150s.

⁶Kərim Tahirov. Dünya Milli kitabxanaları Axundzadə adına Azərbaycan Milli kitabxanası. Dərs vəsaiti. Bakı, 2013.- s.166

⁷Yenədə orada

3. Tahirov K. Dünya Milli Kitabxanaları. M.F.Axundzadə Azərbaycan Milli Kitabxanası. Dərs vəsaiti. Bakı, 2013.- 211s.
4. Tahirov K. Axundov adına Milli Kitabxananın beynəlxalq əlaqələri// Kitabxanaşünaslıq-informasiya.-2011.-№ 1.-s 32-40
5. Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında. IIIcild.-Bakı, 2010.-367s.
6. Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında statistik müayinənin nəticələri barədə, Statistik bülleten. Bakı, 2009.- 86s.